

2021-2022 o'quv yili

K-5

Axloq qoidalari va qoidabuzarlik darajalari yo'riqnomasi

1-daraja harakatlari

1-daraja harakatlari nozo'ra von qoidabuzarlik sanaladi

1-daraja harakatlari nozo'ra von qoidabuzarlik sanaladi. 1-daraja harakatlari boshqalarning salomatligi, xavfsizligi yoki mulkiga zarar yetkazmasligi mumkin. 1-daraja harakatlariga chora sifatida sinf va maktab darajasidagi ijobiy aralashuvlar va ko'makdan foydalanish mumkin. O'quvchilar 1-daraja harakatlari uchun agar tegishli aralashuv va ko'makdan keyin harakatlarni takrorlamasalar maktab ma'muriga yuborilmaydilar.

101. Kechikish: tegishli uzrli sababsiz o'qishga kechikish.

101.A. Maktabga kechikish: yozma, qonuniy uzrli sababsiz o'qish boshlangandan keyin kechikib kelish.

101.B. Darsga kechikish: yozma, qonuniy uzrli sababsiz darslar boshlangandan keyin kechikib kelish.

102. Darsga kelmaslik yoki darsni o'tkazib yuborish: darsga yoki maktabga uzrsiz sababga ko'ra kelmaslik.

103. Noo'rin shaxsiy buyumlar: o'qishdan chalg'itadigan, shaxsning mulkiga zarar keltiradigan yoki boshqa shaklda ta'lim olish jarayoniga xalaqit beradigan buyumlarni olib yurish va/yoki foydalanish. Noo'rin shaxsiy buyumlarga quyidagilar bilan cheklanmagan holda elektron qurilmalar, ruxsat etilmagan taomlar, maktab hamshirasi tomonidan 229-qoida – Dorilardan foydalanish hamda 229.1-qoida – Tez yordam dorilariga ega bo'lish/foydalanish talablariga asosan ro'yxatdan o'tkazilmagan dorilar kiradi.

104. Tegajog'lik, jig'iga tegish yoki to'polon qilish: Ta'lim olishdan boshqa maqsadda qilingan va ta'lim olish yoki maktab muhiti xavfsizligiga ta'sir etuvchi boshqa o'quvchi bilan jismoniy yoki og'zaki aloqa qilish.

105. Noo'rin til yoki ishoralar: so'zlar va harakatlar, jumladan haqoratlaydigan va axloqsiz tildan yoki ishoralardan foydalanish orqali bitta shaxs yoki bir guruh shaxslarni kamsitadigan, yerga uradigan yoki tahqiriydigan yozma yoki og'zaki izohlar yoki ishoralar.

106. E'lon qilingan avtobusda yurish qoidalariga amal qilmaslik: avtobus yoki maktab uchun e'lon qilingan yoki yozma qoidalarning buzilishi; misollar: belgilanmagan o'rindiqa o'tirish, xodimlar talablarini bajarmaslik yoki avtobusga noto'g'ri bekatda chiqish yoki tushib qolish.

107. E'lon qilingan maktab qoidalariga amal qilmaslik: maxsus e'lon qilingan yoki yozma maktab yoki sinf qoidalarini buzish; misollarga cheklanmagan holda quyidagilar kiradi: takroran saqich chaynash, takroran darsda gaplashish, yugurish, narsalar uloqtirish va dres kod talablarining buzilishi kiradi.

111. Elektron yoki telekommunikatsion qurilmalarga egalik qilish: O'quvchilar elektron qurilmalarga faqat Kengash va maktab qoidalari ruxsatiga ko'ra egalik qilishlari mumkin.

Maktabdagi intizom qo'mitalari bunday cheklovlarni Kengashning 216-qoidasi – Elektron qurilmalarga mos ravishda o'rnatishi mumkin. Elektron qurilmalar cheklovlariga oid maxsus ma'lumotlar haqida o'quvchilarga va ota-onalarga/vasiylarga bunday cheklovlar kiritilishidan oldin xabar beriladi. Elektron qurilmalar cheklovi o'quvchi yaqin oila a'zosining salomatlik holati tufayli shunday qurilmaga ehtiyoji bo'lsa qo'llanilmaydi. Elektron qurilmalar cheklovlarini buzgan o'quvchilarga intizomiy jazo qo'llanilishi va qurilmasi konfiskatsiya qilinishi mumkin.

114. Kompyuterlar/kompyuter tarmoqlari/elektron qurilmalardan noo'rin foydalanish: o'quvchi Maktab okrugining tarmoqdan foydalanish va xavfsizlik siyosatini, har qanday maktabda kompyuterdan yoki mobil hisoblash qurilmasidan foydalanish yo'riqnomalarini buzuvchi, jumladan boshqalarning salomatligi, xavfsizligi yoki mol-mulkiga tahdid uyg'otmasligi mumkin bo'lgan harakatlarni amalga oshirmasligi lozim:

A. Kompyuterlar, kompyuter tarmoqlari yoki elektron qurilmalardan bunday harakat ruxsat etilmagan paytda foydalanish.

B. Maktab okrug qurilmalariga ruxsat etilmagan o'yinlar, dasturlar, fayllar yoki boshqa elektron media fayllarni qasddan yuklash.

C. Maktab tizimlarida boshqa shaxsning nomidan, anonim nomi yoki taxalluslarini o'zlashtirish.

D. Maktab okrugining tarmoqlardan foydalanish va xavfsizlik siyosatini buzuvchi kontentga yoki maqsadga ega bo'lgan boshqa tarmoqlarga havolalar yaratish.

E. Xavfsizlikka ochiqdan-ochiq xatar tug'dirmaydigan haqoratli va gij-gijlaydigan harakatlar. Kompyuterga oid qoidabuzarliklar uchun intizomiy jazo qo'llashdan oldin tegishli virtual etiket qoidalari o'rgatiladi va kuchaytiriladi.

Yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi aralashuv/Yondashuvlarning davomiyligiga misollar (1-daraja) (Chetlatishga oid intizomiy choralarga muqobil variantlar)

- Qayta tiklovchi amaliyotlardan foydalanish (ya'ni emotsional bayonotlar, qayta tiklovchi savollar, doiralar, kichik eksrompt anjumanlar va h.)
- Ko'pbosqichli ko'mak tizimiga (MTSS) yo'naltirish jarayoni
- O'quvchi/o'qituvchi anjumani
- Ota-ona yoki vasiy/o'qituvchi anjumani
- O'quvchi/ma'mur anjumani
- Maslahatchilar/yo'naltirish anjumanini o'tkazish orqali aralashuv
- Yozma aks ettirish vazifasi
- O'quvchining alohida rejalashtirish vositalarini ishlab chiqish, ko'rib chiqish yoki o'zgartirish (masalan, Axloqni qo'llab-quvvatlash rejasi)
- Jadval yoki darsni o'zgartirish (ota-ona/vasiyga xabar bergan holda)
- Alohida/guruh maslahatlashuvlari
- Oldini olish (masalan, jahlni boshqarish, agressiyani almashtirish, tashkiliy ko'nikmalar kabi ijtimoiy emotsional ko'nikmalarni o'rgatish guruhlari) va/yoki aralashuv (masalan, xulqiy salomatlik maslahatlashuvi) xizmatlari uchun O'quvchilarga yordam dasturiga (SAP) yo'naltirish
- Maktab davomatini yaxshilash anjumani/rejasi
- O'quvchining axloq rejasi
- O'rgatish dasturiga yo'llash
- Maktab okrugini tasdiqlagan hamjamiyat tashkilotiga (CBO) yo'naltirish
- Hamjamiyatga xizmat qilish (ota-ona/vasiy ruxsati bilan)
- Maktabdagi ziddiyatlarni hal etish dasturlariga (masalan, tengqurlar vositachiligi) yo'naltirish
- Chetlatishga oid intizomiy choralarning (chetlatuvchi intizomiy choralarga axloq tuzatish, maktabda chetlatish, maktabdan tashqarida chetlatish kiradi) boshqa tegishli muqobil variantlari

2-daraja harakatlari

2-daraja harakatlari jiddiyroq tabiatga ega va boshqa insonlarning salomatligi, xavfsizligi yoki mol-mulkiga tahdid uyg'otishi mumkin. 2-darajali harakat sodir bo'lganda bu haqda maktab ma'muriga xabar beriladi. O'quvchilar nozo'ravon deb tasniflangan harakatlardan tashqari 2-darajali harakatlar uchun o'qishdan chetlatilishi mumkin. Kursiv bilan yozilgan harakatlar uchun Maktab kodeksining 1303-A(b) bo'limi va Pa. kodeksining 10.22-bo'limiga asosan maktab politsiyasiga xabar beriladi.

202. Maktab mol-mulkiga zarar yetkazish, buzish yoki vandalizm: maktab mulkiga zarar yetkazish yoki zarar yetkazishga urinish

203. Xususiy mol-mulkka zarar yetkazish, buzish yoki vandalizm: xususiy mulkka sezilarli zarar yetkazish yoki zarar yetkazishga urinish.

209. Dars soatlarida o'quvchilarning ruxsat etilmagan joyda bo'lishlari (Nozo'ravon)

209.A. Maktab hududida: o'quvchining ruxsat bo'lmagan paytda maktab hududida bo'lishi (masalan, o'quvchi maktabdan chetlatilgan bo'lsa yoki undan ketish so'ralgan bo'lsa). Maktab hududida ota-ona/vasiy bilan uchrashuv maqsadida yoki maktab ma'muriyatining ruxsati bilan bo'lish bunday qoidani buzish deb sanalmaydi.

209.B Xususiy yoki davlat mulkida: dars soatlarida maktabga yaqin bo'lgan xususiy mulk yoki davlat mulkida bo'lish. Dars soatlarida o'quvchilar uzrli sabablari bo'lmagan taqdirda maktab hududida bo'lishlari lozim.

210. Chekish va tamaki iste'moli (Nozo'ravon)*: maktab binolarida, maktab avtobuslarida yoki maktab egalik qiladigan, ijaraga olgan yoki uning nazoratidagi har qanday joyda chekish, tamaki iste'mol qilish yoki elektron chekish vositalaridan foydalanish.

212. Akademik vijdotsizlik (Nozo'ravon)*: akademik vijdotsizlikka quyidagilar bilan cheklanmagan holda har qanday ko'rinishdagi aldov, plagiat, test shakllariga imtihondan oldin egalik qilish, boshqalarning ishini o'z ishidek qilib ko'rsatish hamda imtihonlar, loyihalar va vazifalar paytida ruxsat etilmagan yordamdan foydalanish kiradi.

213. Xarasment: irq, teri rangi, yosh, e'tiqod, din, jins, gender (jumladan, jinsiy mansublik), jinsiy orientatsiya, kelib chiqish, millat, oilaviy holat, homiladorlik yoki nogironlik asosidagi diskriminatsiya shakli bo'lib, unga xush ko'maslik yoki zarar yetkazuvchi, kamsituvchi, shaxsning maktab yoki maktabga aloqador ko'rsatkichlariga aralashish kiradi va bu harakatlar yetarlicha og'ir, doimiy yoki keng yoyilgan bo'lishi hamda shikoyat qilayotgan shaxsning nazdida bu qo'rqituvchi, tahdid soluvchi yoki kamsituvchi ta'lim muhitini yaratishi mumkin.

Xarasmentning alohida qoidabuzarlik turlari quyida tasvirlangan:

213.A. Jinsiy xarasment: jinsiy jihatga asoslangan harakatlar bo'lib, u ham xush ko'rmaslik hamda xolis shaxs tomonidan Maktab okrugi dasturidan teng foydalanish imkoniyatini bermaydigan og'ir, doimiy yoki keng yoyilgan deb topiladi. Yordam, imtiyoz yoki xizmat evaziga istalmagan holda jinsiy harakatlarni talab etadigan o'zaro kelishilgan jinsiy xarasmentni ham Maktab okrugi siyosati qamraydi. Jinsiy tajovuz, uchrashuvdagi zo'ravonlik, uydagi zo'ravonlik hamda ta'qib qilish ham Maktab okrugi qoidalariga ko'ra jinsiy xarasment turi sanaladi.

213.B. Irqiy/etnik xarasment: irq, teri rangi yoki millatdan kelib chiquvchi diskriminatsiya bo'lib, unga insonning amaldagi yoki qabul qilingan irqi, terisi rangi, millati, etnik mansubligi va kelib chiqishiga asoslangan diskriminatsiya kiradi.

Bunga shaxs yoki uning ajdodlari kelgan mamlakat, dunyo mintaqasi yoki joyiga asoslangan diskriminatsiya; shaxsning inglizchani yaxshi bilmasligi yoki inglizchani o'rganish holati; yoki shaxsning amaldagi yoki qabul qilingan umumiy kelib chiqishi yoki etnik xususiyatlari, jumladan shunday xususiyatlarni ko'rsatuvchi dinga mansublik (hindu, yahudiy, musulmon va sikx kabi dinlarga mansub shaxslar) kiradi.

213.C. Genderga oid xarasment: unga jinsiy stereotiplarga asoslangan og'zaki, og'zaki bo'lmagan yoki jismoniy agressiya, qo'rqitish yoki dushmanlik harakatlari kiradi. Shu sababli, o'quvchining erkaklik va ayollikning stereotip qarashlariga mos kelmasligi sababli amalga oshiriladigan xarasment jinsiy diskriminatsiya deb qabul qilinadi. Genderga asoslangan xarasment o'quvchining ta'limga oid yordam, imtiyozlar, xizmatlar yoki davolanishni olishga bo'lgan imkoniyatlarini cheklasa yoki rad etsa, bu Maktab okrugi qoidalari va/yoki qonunning IX-qismi buzilishiga olib kelishi mumkin.

213.D. Nogironlikka oid xarasment: o'quvchining maktab dasturidagi imtiyozlar, xizmatlar yoki imkoniyatlarda ishtirok etishi yoki foydalanishini rad etuvchi yoki aralashuvchi dushmanona muhitni yaratuvchi o'quvchini nogironligiga asoslangan qo'rqitish yoki kamsituvchi harakatlar. Xarasmentga jismoniy tahdid soluvchi, zarar yetkazuvchi yoki kamsituvchi og'zaki harakatlar va laqab qo'yish hamda chizma va yozma firklar kabi noog'zaki harakatlar kiradi.

213.E. Xarasmentning boshqa shakllari: Maktab okrugining ta'qib qilish/xarasmentni taqiqlash qoidalarini buzuvchi, jinsiy xarasment, irqiy/etnik xarasment, genderga oid xarasment yoki nogironlikka oid xarasment ta'riflariga mos kelmaydigan har qanday boshqa harakatlar.

214. Kompyuterlar/kompyuter tarmoqlari/elektron qurilmalardan noo'rin foydalanish: o'quvchi quyidagi va shaxsiy qurilmalar bilan cheklanmagan holda Maktab okrugining tarmoqdan foydalanish va xavfsizlik siyosatini, har qanday maktabda kompyuterdan yoki mobil hisoblash qurilmasidan foydalanish yo'riqnomalarini buzuvchi, harakatlarni amalga oshirmasligi lozim:

A. Nafrat xatlari, diskriminatsiya qiluvchi fikrlar hamda xavfsizlikka ochiq xavf tug'diruvchi haqoratli va gij-gijlaydigan xabarlar.

B. Elektron qurilmadan axloqsiz yoki pornografik materiallarni ko'rsatish yoki ko'rishda foydalanish.

C. Jinsiy ochiq tildan foydalanish yoki rasmlarni, jumladan shaxsiy rasmlarni yuborish.

D. Tarmoq apparaturasi, dasturiy ta'minotini yoki ma'lumotlarni buzish, o'zgartirish yoki noto'g'ri maqsadlarda foydalanish

E. Janglarni videoga olish yoki shaxsiy daxlsizlik kutiladigan joydagi shaxslarni videoga olish.

F. O'quvchilarning nojo'ya harakatlarini ijtimoiy media saytlarga joylash va shu orqali maktab jamoasi yoki maktab jamoasidagi shaxslarga salbiy ta'sir o'tkazish.

Kompyuterga oid qoidabuzarliklar uchun intizomiy jazo qo'llashdan oldin tegishli virtual etiket qoidalari o'rgatiladi va kuchaytiriladi.

216. Urushish: surishtiruv o'tkazilganda qaysi o'quvchi agressor yoki janjalni boshlagani noaniq bo'lgan holatda ikki o'quvchi orasida jismoniy zo'rvonlikdan foydalanish.

217.A. Ta'qib qilish: ta'qib qilish boshqa o'quvchi yoki o'quvchilarga qarshi maktab hududida quyidagi maqsadlarni ko'zlagan holda og'ir, doimiy yoki keng yoyilgan qasddan amalga oshirilgan elektron, yozma, og'zaki yoki jismoniy harakat yoki harakatlar seriyasi:

1. O'quvchining ta'lim olishiga sezilarli darajada ta'sir o'tkazadigan qo'rqituvchi yoki dushmanona muhit yaratish; yoki
2. O'quvchiga jismoniy, ruhiy yoki aqliy zarar yetkazish; yoki
3. O'quvchini aniq jismoniy yoki ruhiy zarar yetkazish qo'rquviga solish; yoki
4. O'quvchini shaxsiy mol-mulkiga aniq zarar yetkazish yoki yo'qotish qo'rquviga solish.

217.B. Kiberta'qib qilish: ta'qib qilishga kiberta'qib qilish va/yoki elektron aloqa qurilmalari orqali ta'qib qilibsh kiradi, bu ijtimoiy tarmoqlar, e-pochta, oniy xabarlar, matnli xabarlar, tvitlar (Twitter orqali), bloglar, surat va videolarni ulashish, chat xonalari, asboblardan panellari yoki veb-saytlar orqali amalga oshiriladi. Kiberta'qib qilishga ayrim mezonlar ostida maktabdan tashqaridagi harakatlar ham kirishi mumkin. Ta'qib qilish/xarasmentni taqiqlash siyosatining to'liq varianti, shikoyat kiritish va surishtiruv tartib-qoidalari bilan Maktab okrugining veb-sayti www.pps.k12.pa.us/Page/481 da, har bir bino va sinfda tanishish mumkin.

218. Sinash: sinash biror shaxs qasddan, bilib turib yoki e'tiborsiz shaklda boshqa o'quvchini tashkilotga qabul qilish, kiritish yoki bog'lash maqsadida yoki tashkilotdagi a'zolikni yoki maqomni davom ettirish yoki kengaytirish maqsadida o'quvchini quyidagilarni amalga oshirishga sabab bo'lsa, majburlasa amalga oshgan bo'ladi:

1. Federal yoki shtat jinoiy qonunchiligini buzish.
2. O'quvchini ruhiy yoki jismoniy zarar ko'rish xatariga tushiradigan har qanday taom, suyuqlik, alkogol ichimlik, narkotik yoki boshqa moddalar iste'mol qilish.
3. Ruhiy tabiatga ega shafqatsizlikka chidash, jumladan, shaxsning ruhiy salomatligi yoki qadr-qimmatiga salbiy ta'sir etuvchi harakat, uyqudan ayirish, ijtimoiy aloqadan chetlatish yoki haddan tashqari uyaltiruvchi harakatlarni amalga oshirish.
4. Jinsiy shafqatsizlikka chidash.
5. O'quvchining jarohat olishi ehtimoliga olib keladigan har qanday harakatlarga chidash.

Yuqoridagi harakatlar o'quvchining roziligi olingan bo'lishidan qat'iy nazar sinash deb hisoblanadi.

219.A. Haqorat va beadablik/og'zaki janjallashish (o'quvchilar bilan) (Nozo'ravon)*: so'kinish, qarg'ash, beodob ishoralar qilish yoki boshqa o'quvchiga nisbatan og'zaki haqoratlovchi tildan foydalanish.

219.B. Haqorat va beadablik/og'zaki janjallashish (xodimlar bilan) (Nozo'ravon)*: so'kinish, qarg'ash, beodob ishoralar qilish yoki xodimlarga nisbatan og'zaki haqoratlovchi tildan foydalanish.

220.A. Jismoniy zo'ravonlik/janjal (o'quvchilar bilan): o'quvchi tomonidan boshqa o'quvchiga nisbatan zo'ravonlik qilinishi va buning oqibatida maktab ma'muri tomonidan jiddiy jarohat yetkazilmagan deb topilgan, ammo jismoniy zo'ravonlikni boshlagan odam aniqlangan holatlar.

220.B. Jismoniy zo'ravonlik/janjal (xodimlar bilan): o'quvchi tomonidan maktab xodimiga nisbatan zo'ravonlik qilinishi va buning oqibatida maktab ma'muri tomonidan jiddiy jarohat yetkazilmagan deb topilgan, ammo jismoniy zo'ravonlikni boshlagan odam aniqlangan holatlar.

221. Terrorchilik tahdidlari (Nozo‘ravon)*: boshqalarni qo‘rqitish niyatida jinoyat qilish bilan bevosita yoki bilvosita tahdid qilish; bundan maqsad bino, odamlar gavjum joylar yoki jamoat transportini evakuatsiya qilishga erishish; yoki boshqa shaklda jamoat tartibini jiddiy buzish yoki bunday qo‘rqitish yoki noqulaylik tug‘dirishning oqibatlarini o‘ylamasdan odamlarni qo‘rqitish yoki jamoatda tartibsizlik yaratish.

222. Nomunosib jinsiy axloq (Nozo‘ravon)*: O‘zining yoki boshqa odamning jinsiy a‘zolari, ko‘kraklari yoki dumbasini ko‘rsatish yoki teginish. Bunga maktab hududidagi jinsiy aloqa, oral jinsiy aloqa yoki jinsiy aloqa simulyatsiyasi kiradi.

223. Tinchlikni buzish yoki jang: bir guruh shaxslar orasida jiddiy tartibsizlik yoki jang keltirib chiqarish va bu bir necha maktab xodimlarining ushbu tartibsizlikni bostirish uchun aralashuviga olib kelishi.

225. Tahdidlar/Qo‘rqitish (Nozo‘ravon)* : zo‘ravonlikni amalga oshirish tahdidi. Ushbu qoidabuzarliklar darajasida tahdidlar qurbon va jamoat xavfsizligiga minimal xatar tug‘diradi. Tahdid aniq va bevosita qaratilgan emas; tahdidagi ma‘lumot bir xil emas, haqiqatdan uzoq yoki tafsilotlari yo‘q; tahdid haqiqatdan uzoq; tahdid mazmuni shaxs uni amalga oshirmasligini ko‘rsatadi. Tahdidlar og‘zaki, yozma yoki ishoralar bilan qilinishi mumkin.

226.A. Maktab mulkini o‘g‘rilash, bosqinchilik yoki o‘marish: o‘quvchi maktab mulkini o‘g‘irlashi, bosqinchilik qilishi yoki o‘marish harakatlarini amalga oshirmasligi lozim.

226.B. O‘quvchining shaxsiy mulkini o‘g‘rilash, bosqinchilik yoki o‘marish: o‘quvchi boshqa o‘quvchining mulkini o‘g‘irlashi, bosqinchilik qilishi yoki o‘marish harakatlarini amalga oshirmasligi lozim.

Yo‘l-yo‘riq ko‘rsatuvchi aralashuv/Yondashuvlarning davomiyligiga misollar (2-daraja)

- Qayta tiklovchi amaliyotlardan foydalanish (ya‘ni emotsional bayonotlar, qayta tiklovchi savollar, doiralar, kichik eksprompt anjumanlar va h.)
- Ko‘pbosqichli ko‘mak tizimiga (MTSS) yo‘naltirish jarayoni
- O‘quvchi/o‘qituvchi anjumani
- Ota-ona yoki vasiy/o‘qituvchi anjumani
- O‘quvchi/ma‘mur anjumani
- Maslahatchilar/yo‘naltirish anjumanini o‘tkazish orqali aralashuv
- Yozma aks ettirish vazifasi
- O‘quvchining alohida rejalashtirish vositalarini ishlab chiqish, ko‘rib chiqish yoki o‘zgartirish (masalan, Axloqni qo‘llab-quvvatlash rejasi)
- Jadval yoki darsga o‘zgartirish kiritish (ota-ona/vasiyni ogohlantirgan holda)
- Alohida/guruh ichida maslahatlashuv

- Oldini olish (masalan, jahlni boshqarish, agressiyani almashtirish, tashkiliy ko'nikmalar kabi ijtimoiy emotsional ko'nikmalarni o'rgatish guruhlari) va/yoki aralashuv (masalan, xulqiy salomatlik maslahatlashuvi) xizmatlari uchun O'quvchilarga yordam dasturiga (SAP) yo'naltirish
- O'quvchining axloq rejasi
- O'rgatish dasturiga yo'llash
- Maktab okrugi tasdiqlagan hamjamiyat tashkilotiga (CBO) yo'naltirish
- Hamjamiyatga xizmat qilish (ota-ona ruxsati bilan)

Maktabdagi ziddiyatlarni hal etish dasturlariga (masalan, tengqurlar vositachiligi, qayta tiklovchi anjuman) yo'naltirish

- Chetlatishga oid intizomiy choralarning (chetlatuvchi intizomiy choralarga axloq tuzatish, maktabda chetlatish, maktabdan tashqarida chetlatish kiradi) boshqa tegishli muqobil variantlari

Foydalanilgan yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi aralashuvdan keyingi yoki qo'shimcha tavsiya etilgan intizomiy choralar misollari (2-daraja)

- Axloq tuzatish: dars soatlaridan tashqari maktabdagi maxsus joyga vazifa bajarishga yuborish (masalan, darsdan oldin, darsdan keyin, yoki dars kunlaridan tashqari)
- Maktabda chetlatish: ma'lum o'qish xonasida dars va vazifalar o'tishdan chetlatish. Har bir maktabning PBIS tizimidan kelib chiqib bu vazifaga "Maktabda chetlatish"dan boshqacha nom ham berish mumkin. Maktabda chetlatish faqatgina superintendant va superintendant yordamchisi tomonidan O'quvchilarga yordam ko'rsatish xizmatlari uchun chiqarilgan ma'muriy yo'riqnomaga asosan belgilanishi mumkin.
- Maktabda chetlatishning boshqa tegishli muqobil variantlari
- Dala safarlari, qurultoylar yoki maxsus imtiyozlarni to'xtatish
- Darsdan tashqari amaliyotlaridan chetlatish
- Transportda yurish imtiyozlarini to'xtatish
- Maxsus tadbirlar yoki reklama mashqlaridan chetlatish
- O'quvchi uchinchi yoki undan yuqori sinflarda o'qisa, zo'ravon qoidabuzarliklar uchun qisqa muddatli maktabdan tashqarida chetlatish (1-3 kun).

3-daraja harakatlari

3-daraja harakatlari jiddiyroq tabiatga ega va har qanday insonning salomatligi, xavfsizligi yoki mol-mulkiga tahdid uyg'otishi mumkin. 3-darajali harakat sodir bo'lganda bu haqda maktab ma'muriga xabar beriladi. O'quvchilar 3-darajali harakatlarning istalgani uchun chetlatilishlari mumkin. Maktab ma'murlari hujum qilish, og'irlashtiruvchi hujum qilish yoki qurolga oid ayblovlarini e'lon qilishdan oldin o'zlari tayinlagan superintendant yordamchisi bilan maslahatlashishlari lozim. Kursiv bilan yozilgan harakatlar uchun Maktab kodeksining 1303-A(b) bo'limi va Pa. kodeksining 10.22-bo'limiga asosan maktab politsiyasiga xabar beriladi.

304. Maktab xodimiga hujum qilish*: O'quvchi maktab xodimi yoki pudratchiga qarshi quyidagi harakatlarning birortasini amalga oshirsa: (1) jismoniy provokatsiyasiz maktab xodimiga qasddan, bilib turib yoki beparvolik bilan tan jarohati yetkazishi yoki yetkazishga urinishi; (2) beparvolik oqibatida boshqa odamga o'tochar qurol bilan tan jarohati yetkazishi; yoki (3) jismoniy zo'rvonlik bilan boshqa odamni muqarrar jiddiy tan jarohati yetkazish bilan qo'rqitish.

305.A. O'quvchiga yoki maktab xodimi bo'lmagan shaxsga oddiy hujum qilish*: O'quvchi qasddan va provokatsiya bo'lmaganda boshqa o'quvchi yoki maktab xodimi bo'lmagan shaxsni turtishi, urishi, tepishi. Hujum qilish ta'rifiga mos kelmaydigan boshqa jismoniy harakatlar urushish, jismoniy agressiya/janjal, ta'qib qilish, xarasment va/yoki tinchlikni buzish yoki jangga qarshi taqiqlarga mos kelishi mumkin.

305.B. O'quvchiga yoki maktab xodimi bo'lmagan shaxsga og'irlashtiruvchi hujum qilish*: O'quvchining (1) boshqa odamga jiddiy tan jarohati yetkazishga urinishi yoki bunday tan jarohatini odam hayotiga o'ta befarqlikni namoyon etgan holda qasddan, bilib turib yoki beparvolik oqibatida yetkazishi; yoki (2) qasddan va bilib turib boshqa odamga o'tochar qurol bilan tan jarohati yetkazishi.

306. Qurollar va xavfli asboblari*: O'quvchi har qanday maktab hududida, maktab homiyligidagi yoki maktab tasdiqlagan tadbirida yoki yurganda yoki har qanday ko'rinishda maktabdan yoki maktabga yoki maktab homiyligidagi yoki maktab tasdiqlagan tadbirga transportda ketganda qurol olib yurishi, foydalanishi yoki tashishi mumkin emas.

a. "Qurol" atamasiga quyidagilar bilan cheklanmagan holda har qanday pichoq, kesuvchi asbob, portlovchi modda, nunchaki, o'tochar qurol, drobovik, miltiq, qurolning nusxasi va/yoki jiddiy tan jarohati yetkazishi mumkin bo'lgan har qanday boshqa asbob, qurol yoki vosita kiradi. Gazli balon yoki garmdorili balonga sepilganda yoki sepish bilan tahdid qilinganda qurol sifatida qaraladi. Maktablar ushbu qoidani buzganlik uchun intizomiy chora ko'rishdan oldin jiddiy tan jarohati yetkazishi mumkin bo'lgan har qanday boshqa asbob, qurol yoki vositani qurol sifatida qabul qilish uchun O'quvchilarga yordam berish xizmatlari boshqarmasi bilan maslahatlashishi lozim. Vosita qurol ekanini aniqlashda maktablar buyumdan qanday obyektiv va funksional maqsadda foydalanish mumkinligini hisobga olishlari lozim. O'quvchi buyumdan qanday foydalanishi qurol bo'lmagan buyumni qurolga aylantirmaydi.

* Maktab ma'murlari hujum qilish, og'irlashtiruvchi hujum qilish yoki qurolga oid ayblovlarini e'lon qilishdan oldin o'zlari tayinlagan superintendant yordamchisi va O'quvchilarga yordam berish xizmatlari boshqarmasi bilan maslahatlashishlari lozim.

307.A. Alkogol yoki narkotik moddalarni olib yurish, foydalanish yoki ta'sirida bo'lish: o'quvchi hech qanday mast qiluvchi moddani olib yurmasligi, foydalanmasligi yoki ta'siri ostida bo'lmashligi lozim. Har qanday miqdordagi noqonuniy narkotiklar Kengash qoidalarini hamda ushbu O'quvchining axloq kodeksini buzish sanaladi. Narkotiklarga aloqador tashish buyumlarini olib yurish ham ushbu qoidani buzish sanaladi. O'quvchi tomonidan narkotik moddadan ro'yxatga olingan tibbiyot xodimining tibbiy ruxsati bilan foydalanish ushbu qoidani buzish sanalmaydi, ammo Maktab okrugining Dorilardan foydalanish qoidalari talabini buzish deb sanalishi mumkin. Dorilardan foydalanish qoidalari talablarini bajarmaslik intizomiy chora qo'llanilishiga olib kelishi mumkin.

308. O't qo'yish: Atayin o't qo'yish yoki portlatish, yoki boshqa insonga o't qoyish yoki portlatishga yordam berish, so'rash yoki aytish va buning oqibatida o'sha joydagi mulkning zarar ko'rishi yoki shaxsning (jumladan, o't o'chiruvchilar) jarohat olish xavfiga tushishi.

318. Og'irlashtiruvchi sinash: Shaxs 218-qoidada ta'riflangan sinashni amalga oshirganda va buning oqibatida o'quvchi jiddiy tan jarohati olganda yoki o'lganda yuz beradi va bunda:

1. O'quvchi qurbon o'quvchining salomatligi va xavfsizligiga beparvolik bilan harakat qiladi; yoki
2. O'quvchi qurbon o'quvchini alkogol ichimlik yoki narkotik modda iste'mol qilishga majbur qiladi.

Yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi aralashuv/Yondashuvlarning davomiyligiga misollar (3-daraja)

- Qayta tiklovchi amaliyotlardan foydalanish (ya'ni emotsional bayonotlar, qayta tiklovchi savollar, doiralar, kichik eksprompt anjumanlar, rasmiy qayta tiklovchi anjumanlar va h.)
- Ko'pbosqichli ko'mak tizimiga (MTSS) yo'naltirish jarayoni
- O'quvchi/o'qituvchi anjumani
- Ota-ona yoki vasiy/o'qituvchi anjumani
- O'quvchi/ma'mur anjumani
- Maslahatchilar/yo'naltirish anjumanini o'tkazish orqali aralashuv
- Yozma aks ettirish vazifasi
- O'quvchining alohida rejalashtirish vositalarini ishlab chiqish, ko'rib chiqish yoki o'zgartirish (masalan, Axloqni qo'llab-quvvatlash rejasi)
- Jadval yoki darsga o'zgartirish kiritish (ota-ona/vasiyni ogohlantirgan holda)
- Alohida/guruh ichida maslahatlashuv
- Oldini olish (masalan, jahlni boshqarish, agressiyani almashtirish, tashkiliy ko'nikmalar kabi ijtimoiy emotsional ko'nikmalarni o'rgatish guruhlari) va/yoki aralashuv (masalan, xulqiy salomatlik maslahatlashuvi) xizmatlari uchun O'quvchilarga yordam dasturiga (SAP) yo'naltirish
- O'quvchining axloq rejasi
- O'rgatish dasturiga yo'llash
- Maktab okruqi tasdiqlagan hamjamiyat tashkilotiga (CBO) yo'naltirish

- Hamjamiyatga xizmat qilish (ota-ona/vasiy ruxsati bilan)
- Ijobiy xulqiy boshqarishga ko'mak shartnomasi
- Maktabdagi nizolarni hal etuvchi dasturlarga yo'llash (masalan, tengqurlar vositachiligi, qayta tiklash anjumani)
- Alkogol/narkotiklar iste'molini baholashga yo'llash
- Chetlatishga oid intizomiy choralarning (chetlatuvchi intizomiy choralarga axloq tuzatish, maktabda chetlatish, maktabdan tashqarida chetlatish kiradi) boshqa tegishli muqobil variantlari

Foydalanilgan yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi aralashuvga qo'shimcha tavsiya etilgan intizomiy choralar misollari (3-daraja)

- Dala safarlari, qurultoylar yoki maxsus imtiyozlarni to'xtatish
- O'qishdan tashqari amaliyotlardan chetlatish
- Transportda yurish imtiyozlarini to'xtatish
- Maxsus tadbirlar yoki reklama mashqlaridan chetlatish
- Maktab politsiyasiga yuborish va maslahatlashish
- Maktabdan tashqarida chetlatish